

มังกรลายกนก : วิจัยสร้างสรรค์ศิลปะข้ามวัฒนธรรมต้าหลี่-สุโขทัย

MONG-KORN-LAI-KANOK : CREATIVE RESEARCH OF CROSSING CULTURE ART DALI-SUKHOTHAI

Liping Li¹ภรดี พันธุ์ภากร²เสกสรรค์ ตันยาภิรมย์³

บทคัดย่อ

ภูมิหลังของงานวิจัยนี้คือความสัมพันธ์ระหว่างจีน-ไทยและต้นกำเนิดทางประวัติศาสตร์ของต้าหลี่และสุโขทัย โดยศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ศิลปะและวัฒนธรรมของต้าหลี่-สุโขทัย และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางศิลปะและวัฒนธรรมของทั้งสองพื้นที่ผ่านการวิจัยทางเอกสาร การวิจัยภาคสนาม และการรวบรวมข้อมูล พร้อมทั้งทำการศึกษาเชิงเปรียบเทียบเกี่ยวกับศิลปะการตกแต่งสถาปัตยกรรม ศิลปะเครื่องเคลือบดินเผา จิตรกรรม สัมฤทธิ์ศิลป์ ศิลปะเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายของต้าหลี่และสุโขทัย จากนั้นสกัดองค์ประกอบทางศิลปะเพื่อวิเคราะห์และสร้างสรรค์ผลงานข้ามวัฒนธรรมชุด “มังกรลายกนก” ซึ่งมังกร (จีน) เทียบได้กับนาคหรือนาคา (ไทย) และลายกนก (ไทย) เทียบได้กับลายประแจ (จีน) ทำให้ผลงานยังคงรักษาความลึกซึ้งของวัฒนธรรมตะวันออกไว้ได้เป็นอย่างดี โดยใช้ลวดลายที่หลากหลายและองค์ประกอบเชิงสัญลักษณ์มาปรับให้เป็นภาษาทางศิลปะแบบข้ามวัฒนธรรม

คำสำคัญ: มังกรลายกนก/ต้าหลี่/สุโขทัย/ข้ามวัฒนธรรม

Abstract

The study examined the history and geography, culture and art of Dali and Sukhothai based on the background of Sino-Thai relations and the historical origin of the two places. Through documentary research, fieldwork, and data collection, the relationship between the cultures and arts of the Dali and Sukhothai was sorted out, and the ethnic arts, bronze arts, painting arts, architectural arts, and ceramic arts of the two places were compared and studied. The artistic elements were extracted for the cross-cultural analysis and creation of the “MONG-KORN-LAI-KANOK”. This is a Thai pattern of Chinese dragons, which combines the Chinese “MONG-KORN” and the Thai “LAI-KANOK”, making the artwork retain the mystery of Oriental culture in its artistic style. The Dali-Sukotai cross-cultural art creation transformed the rich patterns and symbolic elements into a cross-cultural art language.

Keyword: Mong-Korn-Lai-Kanok/Dali/Sukhothai/Crossing culture

¹ นิสิตปริญญาเอก หลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาทัศนศิลป์และการออกแบบ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

² ศาสตราจารย์, ที่ปรึกษาหลัก, สาขาทัศนศิลป์และการออกแบบ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

³ รองศาสตราจารย์, ดร., ที่ปรึกษาร่วม, สาขาทัศนศิลป์และการออกแบบ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย

การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมอย่างสันติระหว่างจีนและไทยมีความโดดเด่นเป็นพิเศษในประวัติศาสตร์การแลกเปลี่ยนระหว่างจีนและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประการแรกคือ ไม่เคยมีสงครามขนาดใหญ่ระหว่างทั้งสองประเทศ และประการที่สอง ความสัมพันธ์นี้มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน ตามบันทึกของประเทศจีน ตั้งแต่สมัยราชวงศ์หยวนของประเทศจีน อาณาจักรสุโขทัย ล้านนา และอยุธยาของประเทศไทยได้รักษาความสัมพันธ์แบบรัฐบรรณาการกับประเทศจีนอย่างแน่นแฟ้นมาโดยตลอด โดยความสัมพันธ์นี้ได้ดำเนินมาเป็นเวลากว่าหลายร้อยปี จนกระทั่งเข้าสู่ยุคราชวงศ์ชิงของจีนและรัชสมัยของรัชกาลที่ 4 แห่งราชวงศ์จักรีของประเทศไทยถึงจะสิ้นสุดลง

1. ภาพกว้างจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี

เนื่องจากพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ของภาคตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศจีนมีอาณาเขตติดต่อกับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างสองพื้นที่ขึ้นมาตั้งแต่สมัยโบราณ (Tong Enzhong, 1983) โดยพื้นที่ของยูนนานและภูมิภาคของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีต้นกำเนิดทางวัฒนธรรมร่วมกัน ซึ่งกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นี้มักใช้ภาษาและเครื่องมือร่วมกันและคงไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมที่เหมือนและคล้ายคลึงกัน (Wang DaDao, 1991)

2. อาณาจักรน่านเจ้าและสุโขทัย

อาณาจักรน่านเจ้า (ค.ศ. 738-937) เป็นอาณาจักรที่ก่อตั้งและมีระบอบการปกครองโดยชนกลุ่มน้อยแถบชายแดนทางภาคตะวันออกเฉียงใต้ในสมัยราชวงศ์ถังของประเทศจีนในช่วงศตวรรษที่ 8 (Fang Tie, 2003) ตามประวัติศาสตร์ การดำรงอยู่ของอาณาจักรน่านเจ้าได้กระตุ้นการอพยพและการขยายตัวของชาวไต ตลอดหลายศตวรรษที่ผ่านมา ชาวไตจำนวนมากจากมณฑลยูนนานได้อพยพมายังภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จนถึงศตวรรษที่ 13 พวกเขาได้อพยพไปไกลถึงประเทศอินเดีย ซึ่งหลังจากที่ได้ลงหลักปักฐานแล้วนั้น ชาวไตที่อพยพไปอยู่ที่พม่าจะถูกเรียกว่า “ไทใหญ่” ส่วนที่อาศัยอยู่ทางตอนบนของแม่น้ำโขงจะถูกเรียกว่า “ลาว” โดยชาวไตส่วนใหญ่จะตั้งถิ่นฐานอยู่ทางทิศเหนือและทิศตะวันตกของอาณาจักรเขมรในขณะนั้น เพราะฉะนั้นชาวไตจึงก่อตั้งอาณาจักรใหม่ขึ้นในเมืองสุโขทัยของอาณาจักรเขมรในเวลานั้น (Hays Jeffrey, 2020) ซึ่งต่อมาอาณาจักรสุโขทัย (ค.ศ. 1238-1438) เป็นอาณาจักรแรกที่ก่อตั้งขึ้นโดยคนไทยและเป็นราชวงศ์แรกในประวัติศาสตร์ของประเทศไทยในศตวรรษที่ 13

3. การสร้างสรรคศิลป์ข้ามวัฒนธรรมต้าหลี่และสุโขทัย

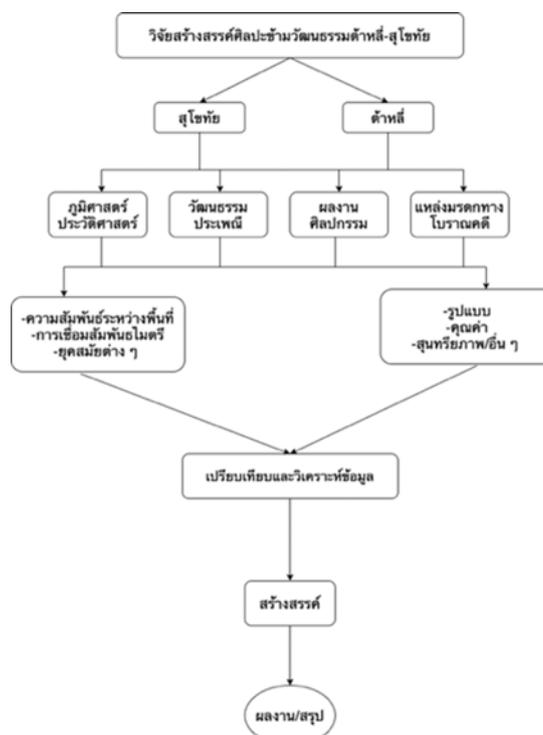
ต้าหลี่และสุโขทัยเป็นจุดตัดของการเผชิญหน้า การแลกเปลี่ยน และความขัดแย้งทางวัฒนธรรม อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ที่เชิงทดลองของศิลปรูปแบบใหม่ และเป็นพื้นที่ที่มีการแลกเปลี่ยนแบบวัฒนธรรมอีกด้วย กล่าวคือ การสร้างสรรคศิลป์ข้ามวัฒนธรรมต้าหลี่-สุโขทัยเป็นการผสมผสานองค์ประกอบศิลปข้ามวัฒนธรรมของจีน (ต้าหลี่) และไทย (สุโขทัย) ในลักษณะของการบูรณาการและนวัตกรรม แล้วสร้างสรรค์เป็นผลงานศิลปะที่สอดคล้องกับความหมายแฝงของวัฒนธรรมจีนและไทยผ่านการผสมผสาน

องค์ประกอบการตกแต่งของศิลปะจีนและไทยที่มีตำหนี่-สุโขทัยเป็นตัวแทน ซึ่งการสร้างสรรคผลงานนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อแลกเปลี่ยนสื่อสารแบบข้ามวัฒนธรรม เน้นความเปิดกว้างทางวัฒนธรรม และความสอดคล้องทางรูปแบบศิลปะของทั้งสองวัฒนธรรม เพื่อสร้างสรรคผลงานทัศนศิลป์ที่สามารถถ่ายทอดและสื่อสารออกไปสู่ผู้ชมได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาร่องรอยความสัมพันธ์ระหว่างตำหนี่และสุโขทัยในอดีตจากข้อมูลทางเอกสาร
2. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ร่องรอยหลักฐานความสัมพันธ์ทางศิลปะและวัฒนธรรมของตำหนี่และสุโขทัยจากงานศิลปะเครื่องปั้นดินเผาและลวดลายที่ปรากฏในหลักฐานต่าง ๆ
3. เพื่อสร้างสรรคผลงานศิลปะข้ามวัฒนธรรมไทย-จีน โดยผลงานสร้างสรรคมีไม่น้อยกว่า 5 กลุ่ม 3 รูปแบบ ได้แก่ ภาพจิตรกรรม งานเซรามิก และงานศิลปะจัดวาง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

งานวิจัยนี้ศึกษาภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ศิลปะและวัฒนธรรมของประเทศไทย กับจีนผ่านหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน และศึกษาศิลปะข้ามวัฒนธรรมของต้าหลี่และสุโขทัยจากผลงานศิลปะประเภทต่าง ๆ เช่น ผลงานสถาปัตยกรรม ประติมากรรม เครื่องปั้นดินเผา จิตรกรรม สัมฤทธิ์ศิลป์และศิลปะเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายเพื่อค้นหาองค์ประกอบทางวัฒนธรรมที่มีความคล้ายคลึงกันและนำไปใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานใหม่

2. ขอบเขตด้านพื้นที่

เมืองต้าหลี่ ประเทศจีน และจังหวัดสุโขทัย ประเทศไทย

3. ขอบเขตด้านการสร้างสรรค์

นำเสนอศิลปะข้ามวัฒนธรรมของต้าหลี่และสุโขทัยในรูปแบบของผลงานเซรามิก จิตรกรรม และศิลปะการจัดวาง ซึ่งเนื้อหาที่มีความเป็นตัวแทนของต้าหลี่และสุโขทัยที่สุด คือ เซรามิก และภาพจิตรกรรม ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกใช้รูปแบบของศิลปะทั้ง 2 ประเภทนี้มาใช้ในการแสดงออก และสำหรับศิลปะจัดวางเป็นรูปแบบศิลปะที่สามารถผสมผสานเข้ากับศิลปะรูปแบบอื่น ๆ โดยมีการนำวัสดุที่หลากหลายมาใช้ในการแสดงถึงประวัติศาสตร์ เนื้อหา ผลงานศิลปะ สภาพปัจจุบัน และอนาคตของการข้ามวัฒนธรรมระหว่างต้าหลี่และสุโขทัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยทางเอกสาร

ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมเอกสารข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของต้าหลี่และสุโขทัย ประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ ศิลปะและวัฒนธรรมต้าหลี่และสุโขทัย จากหนังสือ วารสาร งานวิจัย และอินเทอร์เน็ต

การวิจัยภาคสนาม

ลงพื้นที่ไปยังแหล่งโบราณคดีสำคัญทางประวัติศาสตร์และพิพิธภัณฑท์ทั้งในต้าหลี่และสุโขทัยเพื่อดำเนินการสำรวจภาคสนาม ถ่ายภาพและรวบรวมผลงานศิลปะในประวัติศาสตร์ของต้าหลี่และสุโขทัย

การวิเคราะห์และสกัดองค์ประกอบทางศิลปะ

ทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาทางเอกสารและการลงภาคสนาม สกัดเอาองค์ประกอบทางศิลปะและวัฒนธรรมออกมา เพื่อนำไปใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ เนื้อหาในการวิจัยและกระบวนการสร้างสรรค์

1. ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ศิลปะและวัฒนธรรมแหล่งตำหลัก

ตำหลักเป็นศูนย์กลางของการคมนาคมทางภาคตะวันออกเฉียงใต้ของจีน และเป็นจุดเชื่อมโยงระหว่างจีนแผ่นดินใหญ่กับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาตั้งแต่สมัยโบราณ โดย “ตำหลัก” มาจากชื่อเรียกอาณาจักรในสมัยของกษัตริย์แห่งอาณาจักรน่านเจ้า มีความหมายว่า “อาณาจักรที่ใช้ขนบธรรมเนียมในการปกครองประเทศ” (Wang Haiting, 2016) ในสมัยราชวงศ์ฉินและฮั่นถูกรวมเข้าเป็นหนึ่งเดียวกับดินแดนของประเทศจีน ต่อมาในสมัยราชวงศ์ถังได้มีการก่อตั้งอาณาจักรน่านเจ้าขึ้น หลังจากนั้นในสมัยราชวงศ์หยวน ตำหลักถูกรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของจีนอีกครั้งมาจนถึงทุกวันนี้ ทั้งนี้ ศิลปะและวัฒนธรรมของตำหลัก ได้แก่ 1. สถาปัตยกรรม เช่น พระราชวังและวัด ปัจจุบันมี “เจดีย์สามองค์” และ “แหล่งโบราณคดีเมืองไท่เหอ” 2. ประติมากรรม เช่น รูปปั้นในถ้ำหินเจี้ยนชว่น เสาหินแกะสลักเรื่องราวของพระพุทธเจ้าในวัดตี้จ่างสมัยอาณาจักรตำหลัก และพระพุทธรูปที่ขุดพบในเจดีย์สามองค์ 3. จิตรกรรม เช่น สมุดบันทึกภาพอาณาจักรน่านเจ้าสมัยจางซิง และสมุดบันทึกภาพพระพุทธรูปของจางเซิ่งเวิน 4. ตัวอักษร มีการใช้อักษรชาวไปที่ประดิษฐ์ขึ้นสมัยน่านเจ้า อักษรสันสกฤตและอักษรจีน แต่ในยุคหลังหลงเหลือแค่อักษรจีน 5. ศิลปะงานฝีมือ ส่วนใหญ่เป็นเครื่องปั้นดินเผา โดยผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาของตำหลัก ได้แก่ เครื่องปั้นดินเผาสีดำ เครื่องปั้นดินเผาลงเคลือบ และเครื่องปั้นดินเผาลงสี 6. งานโลหะ เช่น การทำอาวุธ งานปิดทอง งานช่างทองและเงิน เป็นต้น

2. ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ศิลปะและวัฒนธรรมแหล่งสุโขทัย

สุโขทัยตั้งอยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทยและปัจจุบันเป็นหนึ่งใน 77 จังหวัดของประเทศไทย โดยเป็นราชธานีเก่าของประเทศไทยในสมัยกรุงสุโขทัยระหว่างศตวรรษที่ 13 ถึง 15 ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของประวัติศาสตร์ไทย โดยคำว่า “สุโขทัย” ในภาษาบาลี หมายถึง “รุ่งอรุณแห่งความสุข” (Saimong-Mangrai Sao, 1969) ทั้งนี้ ศิลปะและวัฒนธรรมของสุโขทัย ได้แก่ 1. สถาปัตยกรรม เช่น วัด เจดีย์วิหาร ฯลฯ โดยเจดีย์และวัดมีอิทธิพลมากที่สุด นอกจากนี้ยังมีอุทยานประวัติศาสตร์สองแห่งคือ “สุโขทัยและศรีสัชชนาลัย” 2. ประติมากรรม ส่วนใหญ่มีสองประเภท คือ ประติมากรรมของศาสนาพราหมณ์และพุทธศาสนา โดยนิยมสร้างพระพุทธรูปในอิริยาบถต่าง ๆ ทั้งนั่ง นอน ยืน และเดิน ซึ่งพระพุทธรูปที่มีชื่อเสียงมากที่สุดก็คือ “พระพุทธรูปปางลีลา” (Silpa Bhirasri, 1973) 3. จิตรกรรม เป็นจิตรกรรมที่มีเฉพาะลายเส้น โดยมีภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดศรีชุมเป็นตัวแทน 4. ตัวอักษร มีการประดิษฐ์อักษรไทยขึ้น 5. ศิลปะงานฝีมือ ส่วนใหญ่เป็นเครื่องปั้นดินเผา โดยมีเครื่องสังคโลกเป็นตัวแทน 6. งานโลหะ ได้แก่ การทำหน้าไม้

3. ความสัมพันธ์แบบข้ามวัฒนธรรมระหว่างตำหลักกับสุโขทัย

แม้ว่าตำหลักและสุโขทัยจะอยู่ห่างกันหลายพันไมล์ มีการเมืองการปกครอง สภาพแวดล้อมทางสังคมรวมถึงประเพณีและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันอย่างมาก แต่ในประวัติศาสตร์กลับมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น สำหรับการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตำหลักและสุโขทัยสามารถแบ่งออกเป็น 3 ช่วงหลัก ๆ คือ 1. ระหว่างศตวรรษที่ 19 ถึง 20 นักวิจัยเชื่อว่าตำหลักและสุโขทัยเป็นช่วงรอยต่อและมีต้นกำเนิดทางประวัติศาสตร์เดียวกัน 2. ในปี 1950 ถึง 1980 นักวิจัยเชื่อว่าตำหลักและสุโขทัยไม่มี

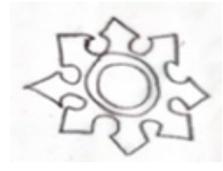
อะไรเกี่ยวข้องกันโดยสิ้นเชิง และ 3. ในศตวรรษที่ 21 นักวิจัยมีทัศนคติที่เปิดกว้างและเชื่อว่ากลุ่มชาติพันธุ์จ้วง ไต ลาวและไทใหญ่มีต้นกำเนิดทางวัฒนธรรมเดียวกัน

จากการศึกษาการข้ามวัฒนธรรมระหว่างต้าหลี่และสุโขทัยพบว่า สถาปัตยกรรมของทั้งสองพื้นที่มีความคล้ายคลึงกันมากในเรื่องโครงสร้างและระบบระบายน้ำ และในด้านการตกแต่งสถาปัตยกรรมทั้งต้าหลี่และสุโขทัยล้วนนิยมใช้รูปสัตว์โดยเฉพาะรูปหน้าสัตว์มาใช้ในการตกแต่ง และสำหรับความคล้ายคลึงกันของเทคนิคทางเซรามิกของทั้งสองพื้นที่นั้นสะท้อนให้เห็นในเตาอิฐ การเผาด้วยไฟ การขึ้นรูป การพิมพ์ลาย การใช้กั้นชั้นตอนการเผา สีเคลือบ และโดยเฉพาะลวดลายต่าง ๆ สำหรับจิตรกรรมของต้าหลี่และสุโขทัยนั้นล้วนมีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาและมีความสามารถในการใช้ลายเส้นในการวาดภาพได้ดี ส่วนกลองสัมฤทธิ์ (กลองมโหระทึก) ของต้าหลี่และสุโขทัยมีความคล้ายคลึงกันถึง 80% ตั้งแต่ด้านรูปทรงไปจนถึงลวดลายการตกแต่ง นอกจากนี้ ในยุคหนึ่งของประวัติศาสตร์เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายของผู้คนในต้าหลี่และสุโขทัยก็มีความคล้ายคลึงกันมาก โดยศิลปะแต่ละประเภทมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ศิลปะการตกแต่งสถาปัตยกรรม

สถาปัตยกรรมของต้าหลี่เดิมเป็นอาคารแบบ “บ้านเสาสูง” ภายหลังเป็นอาคารแบบ “หลายชั้น” ส่วนสถาปัตยกรรมที่อยู่อาศัยของสุโขทัยเป็นแบบ “บ้านเสาสูง” ผสมกับแบบโครงสร้างไม้แบบ “ชั้นเดียว” สถาปัตยกรรมในต้าหลี่และสุโขทัยมีการประดับประดาหลังคาที่ซับซ้อน มีลวดลายตกแต่งและได้รับการออกแบบอย่างสวยงามและอุดมไปด้วยเนื้อหา ตัวอย่างเช่น ลวดลายของกระเบื้องชายคาจะมีลายดอกบัวเป็นหลัก โดยของพื้นที่ต้าหลี่ก็สืบทอดบัวจะมีขนาดเล็กและเรียงเป็นแถวเดี่ยว แต่ของสุโขทัยก็สืบทอดบัวจะมีขนาดใหญ่และเรียงเป็นแถวหลายแถว สถาปัตยกรรมสมัยสุโขทัยจะมีการประดับบนหลังคาและผนังด้านนอก แต่สำหรับต้าหลี่ส่วนใหญ่จะมีการประดับตกแต่งที่ได้ชายคาเป็นหลัก ซึ่งทั้งสองพื้นที่ต่างก็นิยมใช้กระเบื้องชายคาลวดลายหน้าสัตว์ในเทพนิทาน

ลวดลาย	พื้นที่		ตำแหน่ง
	สุโขทัย	ต้าหลี่	
กลีบดอกบัว			คานหลังคาทั้งสองข้าง
ดอกไม้ทรงกลม			กระเบื้องชายคา

ลวดลาย	พื้นที่		ตำแหน่ง
	สุโขทัย	ต้าหลี่	
ธรรมจักร			กระเบื้องชายคา
หน้าสัตว์ในเทพนิทาน			กระเบื้องชายคา
สัตว์ในเทพนิทาน			ประตูทั้งสองข้าง

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบลวดลายการตกแต่งสถาปัตยกรรมต้าหลี่-สุโขทัยบางส่วน
ที่มา : ผู้วิจัย

2. ศิลปะเครื่องเคลือบดินเผา

เตาเผาในพื้นที่ต้าหลี่คือเตาหลงเหย้า ส่วนเตาเผาเครื่องสังคโลกของสุโขทัยคือเตาตะกรับ โดยเตาทั้งสองแหล่งต่างก็ได้ใช้กึ่งบน้ำ้ำอ้อยในการเผา โดยเครื่องสังคโลกนิยมใช้การตกแต่งด้วยลวดลายปลา ขณะที่ในพื้นที่ต้าหลี่ส่วนใหญ่พบการตกแต่งด้วยลวดลายปลาได้น้อย และจะตกแต่งด้วยลวดลายที่เรียบง่าย และนอกจากนี้สุโขทัยยังนิยมใช้ลายเส้นมาสร้างเป็นลวดลาย โดยส่วนใหญ่เป็นลายดอกเบญจมาศ และใช้การฉลุลายได้ดี ส่วนในพื้นที่ต้าหลี่ส่วนใหญ่จะนิยมใช้ลายดอกบัว และใช้ลายฉลุได้ดี

ลวดลาย	พื้นที่		เปรียบเทียบ
	สุโขทัย	ด้าหลี่	
ปลาเดี่ยว			ปลาเดี่ยว
ปลาคู่			ปลาคู่
ดอกบัว			ดอกบัว
เมฆม้วน			เมฆม้วน
เรขาคณิต			เรขาคณิต
สัตว์			สัตว์

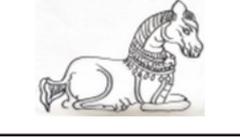
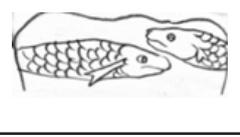
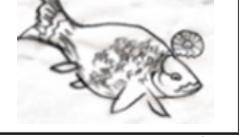
ตารางที่ 2 เปรียบเทียบลวดลายตกแต่งเครื่องเคลือบดินเผาด้าหลี่-สุโขทัยบางส่วน
ที่มา : ผู้วิจัย

3. จิตรกรรม

ในสมัยอาณาจักรน่านเจ้าและด้าหลี่ จิตรกรรมถือเป็นหนึ่งในรูปแบบศิลปะที่สำคัญ แต่จิตรกรรมในสมัยสุโขทัยนั้นกลับพบได้ไม่มาก และเป็นจิตรกรรมที่มีแค่การใช้ลายเส้นเท่านั้น ทั้งนี้ ในภาพจิตรกรรมฝาผนังของวัดศรีชุม สมุดบันทึกภาพอาณาจักรน่านเจ้าสมัยจางซิง และสมุดบันทึกภาพพระพุทธรูปสมัยอาณาจักร

ด้าหลี่นั้นอุดมไปด้วยลวดลายการตกแต่ง เช่น ลายเมฆ ลายดอกไม้และลายหงส์ เป็นต้น ซึ่งรูปแบบทางศิลปะก็แฝงไปด้วยความเป็นตะวันออกที่ลึกลับ พร้อมทั้งลวดลายที่เต็มไปด้วยจินตนาการซึ่งก็มีนัยทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย

ลวดลาย	พื้นที่		แหล่งที่มา
	สุโขทัย	ต้าหลี่	
เมฆม้วน			จิตรกรรมฝาผนังวัดศรีชุม/ สมุดบันทึกภาพพระพุทธรูป อาณาจักรต้าหลี่
ไฟและเมฆ			จิตรกรรมฝาผนังวัดศรีชุม/ สมุดบันทึกภาพพระพุทธรูป อาณาจักรต้าหลี่
ดอกไม้			จิตรกรรมฝาผนังวัดศรีชุม/ สมุดบันทึกภาพพระพุทธรูป อาณาจักรต้าหลี่
ต้นไม้			จิตรกรรมฝาผนังวัดศรีชุม/ สมุดบันทึกภาพพระพุทธรูป อาณาจักรต้าหลี่
ม้า			จิตรกรรมฝาผนังวัดศรีชุม/ สมุดบันทึกภาพอาณาจักร น่านเจ้าสมัยจางซิง
ช้าง			จิตรกรรมฝาผนังวัดศรีชุม/ สมุดบันทึกภาพอาณาจักร น่านเจ้าสมัยจางซิง
หงส์			จิตรกรรมฝาผนังวัดศรีชุม/ สมุดบันทึกภาพอาณาจักร น่านเจ้าสมัยจางซิง
ปลา			จิตรกรรมฝาผนังวัดศรีชุม/ สมุดบันทึกภาพอาณาจักร น่านเจ้าสมัยจางซิง

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบลวดลายบนภาพจิตรกรรมของต้าหลี่-สุโขทัยบางส่วน

ที่มา : ผู้วิจัย

4. สัมฤทธิศิลป์

สุโขทัยไทยและต้าหลี่ต่างก็ใช้กรรมวิธี “การเข้าซี่ผึ้ง” ในการผลิตเครื่องสัมฤทธิ โดยที่กลองสัมฤทธิ(กลองมโหระทึก) ที่ขุดพบในต้าหลี่และสุโขทัยส่วนใหญ่เป็นกลองลายดวงอาทิตย์ ลวดลายการตกแต่งของกลองสัมฤทธิจากเมืองต้าหลี่และสุโขทัยนั้นมีความสอดคล้องกันในเรื่องของเนื้อหา แต่การนำเสนอทางศิลปกรรมมีความแตกต่างกัน โดยการตกแต่งกลองสัมฤทธิในพื้นที่สุโขทัยมีความซับซ้อนกว่า ส่วนกลองสัมฤทธิของพื้นที่ต้าหลี่ส่วนใหญ่จะเป็นลายเรขาคณิต ซึ่งโดยภาพรวมแล้วกลองสัมฤทธิของทั้งสองพื้นที่มีความแตกต่างกันไม่มาก

ลวดลาย	พื้นที่		ตำแหน่ง
	สุโขทัย	ต้าหลี่	
ลายดวงอาทิตย์ 12 แฉก			กลางหน้ากลอง
เรขาคณิต			ขอบหน้ากลอง
ดอกไม้			ขอบหน้ากลอง
นก			หน้ากลอง
ลายครึ่งคนครึ่งนก			หน้ากลอง
ตกแต่งด้วยรูปกบ			หน้ากลอง
ลายบุคคล			ตัวกลอง

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบลวดลายตกแต่งกลองสัมฤทธิของต้าหลี่-สุโขทัยบางส่วน

ที่มา : ผู้วิจัย

5. ศิลปะเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย

ตำหนักและสุโขทัยเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ โดยที่วัฒนธรรมทางชาติพันธุ์ต่าง ๆ ก็ได้มีอิทธิพลและผสมผสานซึ่งกันและกัน ใน “สมุดบันทึกภาพอาณาจักรน่านเจ้าสมัยจางซิง” แสดงให้เห็นว่าเครื่องแต่งกายของกษัตริย์และประชาชนของอาณาจักรน่านเจ้ามีการแต่งกายเช่นเดียวกับผู้คนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีลักษณะการเปลือยท่อนบนและมีเครื่องประดับเป็นสร้อยคอและกำไลข้อมือ มีการใช้ผ้าพันรอบส่วนล่างจากนั้นรัดด้วยเข็มขัด ซึ่งรูปปั้นพระโพธิสัตว์ที่ขุดพบในพื้นที่สุโขทัยที่ประดิษฐานอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติรามคำแหงนั้นมีการตกแต่งด้วยเสื้อผ้าและเครื่องแต่งกายประเภทนี้เช่นกัน นอกจากนี้ ผ้าทอและผ้าเขียนเทียนในตำหนักและสุโขทัยก็ยังคงมีความคล้ายคลึงกันอีกด้วย

ตารางที่ 5 เปรียบเทียบเครื่องแต่งกายของสมัยน่านเจ้า-สุโขทัย
ที่มา: พิพิธภัณฑสถานพระราชวังแห่งชาติกู้กงไทเป ประเทศจีน / พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติรามคำแหง

จากการศึกษาและเปรียบเทียบ พบว่า ผลงานศิลปะของตำหนักและสุโขทัยมีส่วนที่คล้ายคลึงกันเป็นจำนวนมาก ซึ่งบางส่วนมีเนื้อหาที่คล้ายคลึงกัน บางส่วนก็มีลวดลายที่คล้ายคลึงกัน บางส่วนมีแนวคิดที่คล้ายคลึงกัน และบางส่วนก็มีเทคนิควิธีการที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งองค์ประกอบที่คล้ายคลึงกันเหล่านี้มักบ่งบอกถึงการมีอยู่ของการแลกเปลี่ยนแบบข้ามวัฒนธรรม โดยอาจจะเป็นการข้ามวัฒนธรรมแบบทางตรง เช่น เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย หรือแบบทางอ้อม เช่น เครื่องเคลือบดินเผาและจิตรกรรม นอกจากนี้ องค์ประกอบที่คล้ายคลึงกันปรากฏในงานเครื่องเคลือบดินเผาและจิตรกรรมมากที่สุด เพราะฉะนั้น ผู้วิจัยจึงเลือกใช้อุปกรณ์ประกอบที่คล้ายคลึงกัน ในงานเครื่องเคลือบดินเผาและศิลปจิตรกรรมมาสร้างสรรค์ศิลปะข้ามวัฒนธรรมตำหนักและสุโขทัย เพื่อแสดงแนวคิดของการข้ามวัฒนธรรมได้ดียิ่งขึ้น

ผลการวิจัย

ในยุคประวัติศาสตร์ที่แตกต่างกันด้าหลี่และสุโขทัยต่างก็มีการผสมผสาน ส่งอิทธิพลและมีปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย ดังนั้นการสร้างสรรค์ศิลปะข้ามวัฒนธรรมด้าหลี่และสุโขทัยจึงมุ่งเน้นไปที่ภาษาทางทัศนศิลป์ที่มีต่อการแลกเปลี่ยนข้ามวัฒนธรรม โดยใช้งานศิลปะอย่างเซรามิก จิตรกรรมและศิลปะจัดวางมาแสดงถึงองค์ประกอบข้ามวัฒนธรรม เพื่อให้ได้รับการสื่อสารทางอารมณ์และการเกิดความรู้สึกร่วม ซึ่งเป็นการสร้างสะพานเชื่อมระหว่างจีนและไทย และยังเป็นการสานต่อและส่งเสริมการแลกเปลี่ยนข้ามวัฒนธรรมระหว่างจีนและไทย (ด้าหลี่-สุโขทัย) โดยสร้างสรรค์ออกมาเป็นผลงานชุด “มังกรलयกนก” จำนวนทั้งหมด 5 ชุดผลงาน ประจูดัง “มังกร (จีน)” ที่เทียบได้กับนาครหรืออนาคา (ไทย) และลายกนก (ไทย) ที่เทียบได้กับ ลายประแจ (จีน) โดยรายละเอียดผลงานมีดังต่อไปนี้

1. ผลงาน “มังกรलयกนก-วิถีแห่งสัตว์ในเทพนิทาน”

การออกแบบผลงานใช้วิธีการประกอบรวมเข้ากันใหม่และการสร้างใหม่เพื่อรวมองค์ประกอบสัตว์ในเทพนิทานแห่งด้าหลี่และสุโขทัยเข้ากับงานเซรามิกแบบจัดวาง ทั้งนี้ สัตว์ในเทพนิทานเป็นภาพลักษณ์ในเชิงบวกหรือเป็นผู้พิทักษ์ ถือเป็นสิ่งแรกๆที่ผู้คนได้พบเมื่อพวกเขาจะทำการสื่อสารกับเหล่าทวยเทพหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ผลงาน “มังกรलयกนก-วิถีแห่งสัตว์ในเทพนิทาน” จึงหมายถึงการต้อนรับและการเปิดกว้าง และเป็นสัญลักษณ์แห่งความปรารถนาในการแลกเปลี่ยนสื่อสารและความเข้าใจที่ดี

ภาพที่ 2 ผลงาน “มังกรलयกนก-วิถีแห่งสัตว์ในเทพนิทาน”

ที่มา : ผู้วิจัย

2. ผลงาน “มังกรลายกนก-วิถีแห่งปลา”

การตกแต่งด้วยลวดลายปลาเป็นเอกลักษณ์ของเครื่องสังคโลก ในวัฒนธรรมจีนปลาเป็นสัญลักษณ์ของการแสวงหาชีวิตที่ดีสละของผู้คน ขณะที่ในวัฒนธรรมไทยปลาเป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งในการสร้างสรรค์ผลงานชิ้นนี้ได้รับแรงบันดาลใจมาจากปลา โดยนำปลา น้ำ และหญิงสาว สามองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับชีวิตในวัฒนธรรมจีนและไทยมาผสมผสานเข้าด้วยกันแล้วใช้น้ำและปลาที่แหวกว่ายอยู่ในท้องน้ำอย่างมีชีวิตชีวามาเป็นสัญลักษณ์ของชีวิตที่ดำเนินต่อไปและเป็นการสืบทอดสืบสานของวัฒนธรรม ส่วนนกที่บินอยู่บนท้องฟ้าก็คือศัตรูตามธรรมชาติของปลาซึ่งมีนัยสื่อความหมายถึง ความสมดุลของชีวิต

ภาพที่ 3 ผลงาน “มังกรลายกนก-วิถีแห่งปลา”

ที่มา : ผู้วิจัย

3. ผลงาน “มังกรลายกนก-วิถีแห่งกลองมโหระทึก”

ผลงานนี้ใช้ภาษาทางศิลปะของกลองมโหระทึกในการพรรณนาถึงวิถีชีวิตของผู้คน โดยสิ่งที่อยู่ล้อมรอบดวงอาทิตย์คือ สวรรค์ โลกและมนุษย์ พัฒนาจนกลายเป็นวัฒนธรรม “มังกร” และวัฒนธรรม “ลายกนก” ขึ้น ซึ่งวัฒนธรรมเหล่านี้เริ่มเผยแพร่ หนุมเวียน และเดินทางไปทั่วโลก จนทำให้เกิดเป็นโลกกลม ๆ ที่กำลังเคลื่อนไหวอยู่

ภาพที่ 4 ผลงาน “มังกรลายกนก-วิถีแห่งคลองมโหระทึก”
ที่มา : ผู้วิจัย

4. ผลงาน “มังกรลายกนก-วิถีแห่งหุบเขาและสายน้ำ”

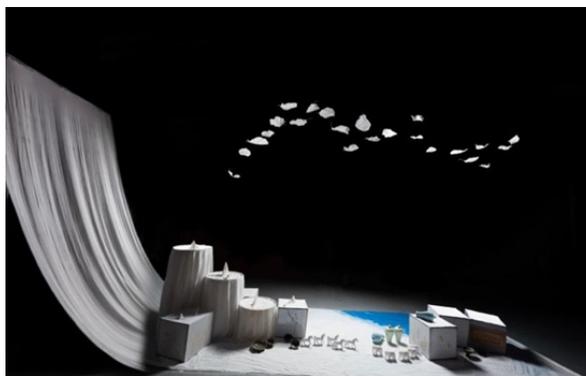
“ภูน้ำต่างแดน ลมเดือนร่วมฟ้า” ถึงแม้ด้าหลี่และสุโขทัยจะอยู่ห่างกันทางภูมิศาสตร์เป็นระยะทางหลายพันไมล์ ไม่เคยมีภูเขาและแม่น้ำร่วมกัน แต่มีดวงจันทร์ที่เป็นดวงเดียวกันและท้องฟ้าที่เป็นผืนเดียวกัน และตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ก็ได้เชื่อมโยงทั้งสองพื้นที่เข้าไว้ด้วยกัน

ภาพที่ 5 ผลงาน “มังกรลายกนก-วิถีแห่งหุบเขาและสายน้ำ”
ที่มา : ผู้วิจัย

5. ผลงาน “มังกรลายกนก-เส้นทางสายไหมสายใยสองแผ่นดิน”

การออกแบบผลงานแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนที่หนึ่งคือ “เส้นทางสายไหม” โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วนตามพื้นที่และเวลา คือ อดีตอันไกลโพ้น เส้นทางสายไหมทางบก และเส้นทางสายไหมทะเล ส่วนที่สองคือ “สายใยสองแผ่นดิน” เนื้อหาในส่วนนี้เป็นภาพวาดที่เกี่ยวข้องกับต้าหลี่และสุโขทัย มีช้างไทย ม้าจีน แม่น้ำของสุโขทัย เทือกเขาของต้าหลี่ และการถวายเครื่องราชบรรณาการต่อจีนของพ่อขุนรามคำแหง เป็นต้น การข้ามวัฒนธรรมเป็นความเชื่อมโยงทางอารมณ์และความรู้สึกระหว่างต้าหลี่กับสุโขทัย ซึ่งเป็นความรู้สึกของผู้คนที่เกิดขึ้นระหว่างที่ได้มีการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน

ภาพที่ 6 ผลงาน “มังกรลายกนก-เส้นทางสายไหมสายใยสองแผ่นดิน”

ที่มา : ผู้วิจัย

การอภิปรายผลการวิจัย

แนวคิดของงานวิจัย “มังกรลายกนก : วิจัยสร้างสรรค์ศิลปะข้ามวัฒนธรรมต้าหลี่-สุโขทัย” มีพื้นฐานมาจากการแลกเปลี่ยนอย่างสันติในประวัติศาสตร์ของจีนและไทย และมีเนื้อหาเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนแบบข้ามวัฒนธรรมระหว่างต้าหลี่กับสุโขทัยเป็นหลัก กล่าวคือ เป็นทั้งการถอดบทเรียน “การข้ามวัฒนธรรม” แบบดั้งเดิมและยังเป็นการศึกษาการพัฒนาแบบ “ข้ามวัฒนธรรม” ในปัจจุบันอีกด้วย โดยในช่วงท้ายของการวิจัยและการสร้างสรรค์ศิลปะข้ามวัฒนธรรมต้าหลี่-สุโขทัย ผู้วิจัยได้มุ่งเน้นไปที่ปัญหาการวิจัยในช่วงแรกแล้วนำมารวมกับผลงานที่สร้างสรรค์เพื่อวิเคราะห์และสรุปผลดังต่อไปนี้

1. การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างต้าหลี่กับสุโขทัย (บริบทการพัฒนา) จากข้อมูลเอกสารวิชาการ

ต้าหลี่และสุโขทัยมีการแลกเปลี่ยนแบบข้ามวัฒนธรรมซึ่งกันและกันอันเนื่องมาจากปัจจัยทางภูมิศาสตร์ การเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์และการคมนาคม โดยความสัมพันธ์ระหว่างต้าหลี่กับสุโขทัยสามารถสรุปได้ดังนี้ 1. ความสัมพันธ์ระหว่างต้าหลี่กับสุโขทัยภายใต้อิทธิพลของวงวัฒนธรรม

ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ 2. ความสัมพันธ์ระหว่างด้าหลี่กับสุโขทัยภายใต้อิทธิพลของภูมิรัฐศาสตร์ และ 3. ความสัมพันธ์ระหว่างด้าหลี่กับสุโขทัยภายใต้อิทธิพลของกลุ่มชาติพันธุ์ข้ามพรมแดน

2. การศึกษาและวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะวัฒนธรรมและองค์ประกอบทางวัฒนธรรมของด้าหลี่และสุโขทัยจากโบราณวัตถุที่หลงเหลือ

ศิลปะวัฒนธรรมของด้าหลี่และสุโขทัยมีการแลกเปลี่ยนแบบข้ามวัฒนธรรมทั้งในศิลปะการตกแต่งสถาปัตยกรรม ศิลปะเครื่องเคลือบดินเผา จิตรกรรม สัมฤทธิ์ศิลป์ ศิลปะเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย และโดยเฉพาะอย่างยิ่งศิลปะเครื่องเคลือบดินเผา

3. การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะข้ามวัฒนธรรมจีน-ไทยในหัวข้อ “มังกรลายกนก” จำนวน 5 ชุดผลงาน

ผลงานชุด “มังกรลายกนก” ได้สร้างสรรค์ออกมาทั้งหมด 5 ชุดผลงาน ได้แก่ “วิถีแห่งสัตว์เทพ” “วิถีแห่งปลา” “วิถีแห่งกลองมโหระทึก” “วิถีแห่งหุบเขาและสายน้ำ” และ “เส้นทางสายไหมสายใยสองแผ่นดิน” ผลงานเหล่านี้ได้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์และองค์ประกอบทางวัฒนธรรมของการแลกเปลี่ยนแบบข้ามวัฒนธรรมระหว่างศิลปะและวัฒนธรรมของด้าหลี่และสุโขทัย ตลอดจนแสดงให้เห็นถึงจินตนาการของผู้วิจัยที่ได้รับแรงบันดาลใจจากการแลกเปลี่ยนแบบข้ามวัฒนธรรมระหว่างด้าหลี่และสุโขทัย

ข้อเสนอแนะ

การสร้างสรรค์ศิลปะข้ามวัฒนธรรมด้าหลี่-สุโขทัยชุด “มังกรลายกนก” ได้ประสบความสำเร็จในการจัดนิทรรศการที่เมืองด้าหลี่ โดยระหว่างการจัดนิทรรศการ ผู้เชี่ยวชาญและผู้ชมได้ตั้งคำถามถึงวิธีการสกัดองค์ประกอบของจีนและองค์ประกอบไทยในผลงาน ซึ่งจะเห็นได้ว่าการสร้างสรรค์ครั้งนี้ประสบผลสำเร็จในการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมจีนและไทยเข้าด้วยกัน โดยที่ความเชื่อมโยงอย่างลงตัวนี้ทำให้ผู้ชมได้สัมผัสถึงวัฒนธรรมจีนและวัฒนธรรมไทย แต่ไม่สามารถแยกแยะความแตกต่างได้ ซึ่งนี่ก็คือความหมายของการข้ามวัฒนธรรม กล่าวคือ บรรลุวัตถุประสงค์ของการสื่อสารและการแลกเปลี่ยน การถกเถียงเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างด้าหลี่กับสุโขทัยที่มีมาเกือบร้อยปีไม่มีความหมายใด ๆ ในการสร้างสรรค์งานศิลปะ แต่การพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างจีน-ไทยอย่างสันติจึงจะเป็นประเด็นสำคัญ และนี่ก็คือแนวทางในการพัฒนาและจุดประสงค์ของการสร้างสรรค์งานศิลปะข้ามวัฒนธรรมในอนาคต ซึ่งก็คือ การใช้งานศิลปะเพื่อขจัดอุปสรรคทางวัฒนธรรม

เอกสารอ้างอิง

- FangTie. (2003). The relationship between Nanzhao, Tubo and Tang Dynasty. Chinese Tibetology, 41.
- Hays Jeffrey. (n.d.). SUKHOTHAI AND EARLY THAI KINGS. Retrieved 6 May 2020, https://factsanddetails.com/southeast-asia/Thailand/sub5_8a/entry-3185.html
- SaimongMangrai Sao. (1969). The Shan States and the British Annexation. New York: Southeast Asia Program.
- SilpaBhirasri. (1973). An Appreciation of Sukhothai Art. Bangkok: The Fine Arts Department .
- Tong Enzhong. (1983). New archaeological discoveries in Southeast Asia in the past two decades and foreign scholars' research on the origin of ancient civilizations in southern China. Journal of Southwest University for Nationalities, 11.
- Wang DaDao. (1991). The pottery of Yunnan bronze culture and its relationship with the pottery of Dongshan, Vietnam and Ban Thanh culture of Thailand. Southern Ethnoarchaeology, 17.
- Wang Haiting. (2016). A review of the "Southern Silk Road" research in Yunnan academic circles in the past ten years. Journal of Yunnan Socialist University, 6.